

מפסיכואנליזה לתרבות-אנליזה

טיפול רגיש תרבות

במטופלים מתרבויות מסורתיות

מרואן דוירי

מכון
קופ"ת

בית ספר למחקר ולפיתוח תכניות
בהכשרת עובדי היג'ר והוראה במכללות

From Psycho-Analysis to Culture-Analysis: A Culturally Sensitive Psychotherapy with Clients from Traditional Cultures

Marwan Dwairy

כתיבה: מרואן דוירי

הוצאת הספרים של מכון מופ"ת:

עורכת ראשית: תמי ישראלי

עורכות אקדמיות: שרה שמעוני, יהודית שטיימן

עורך לשון ותוכן: שמוליק אבידר

עורכת לשון ותוכן אחראית: עדי רופא

עורכת גרפית ומעצבת העטיפה: מאיה זמר סמבול

חברי הוועדה האקדמית של הוצאת הספרים:

פרימה אלבז-לוביש, אילנה אלקד-להמן, חנוך בן-פזי, יעל דר, יורם הרפז,

נצה מובשוביץ-הדר, אייל נווה, יעל פישר, שי פרוגל, יהודית שטיימן

מפעל הפיס | הספר הופק בתמיכת מועצת הפיס לתרבות ולאמנות

עשינו כמיטב יכולתנו לאתר את בעלי הזכויות של כל חומר ששולב בספר ממקורות חיצוניים.

אנו מתנצלים על כל השמטה או טעות.

אם יובאו אלה לידיעתנו, נפעל לתקנן במהדורות הבאות.

מסת"ב: 9-205-530-965-978

© כל הזכויות לתמונות וליצירות שמורות ליוצרים

© כל הזכויות שמורות למכון מופ"ת, תשפ"ג/2023

טל': 03-6901428 <http://www.mofet.macam.ac.il>

דפוס: "שיאים" בע"מ

תוכן עניינים

על המחבר 5

הקדמה 7

שער ראשון: פסיכולוגיה ותרבות

פרק 1: פסיכולוגיה מערבית ותרבות מזרחית..... 11

פרק 2: התאוריות הפסיכולוגיות 31

שער שני: תאוריות פסיכולוגיות בראייה בין-תרבותית

פרק 3: פסיכולוגיה התפתחותית בראייה בין-תרבותית..... 51

פרק 4: תאוריות האישיות בראייה בין-תרבותית..... 58

פרק 5: אבחון פסיכולוגי בראייה בין-תרבותית..... 73

פרק 6: פסיכופתולוגיה בראייה בין-תרבותית..... 91

פרק 7: פסיכותרפיה בראייה בין-תרבותית..... 105

שער שלישי: פסיכותרפיה רגישת תרבות

פרק 8: מודל לטיפול רגיש תרבות..... 119

פרק 9: טבעה של התרבות - חוסר עקביות וסתירות..... 134

פרק 10: תרבות-אנליזה - טיפול בתוך המעגל התרבותי של המטופל..... 145

פרק 11: טיפול מטפורי רגיש תרבות..... 166

שער רביעי: הצגת מקרים

פרק 12: חמישה תיאורי מקרה..... 195

מקורות..... 221

על המחבר

פרופ' מרואן דוירי הוא פרופסור מן המניין באורנים - המכללה האקדמית לחינוך. מומחה בפסיכולוגיה קלינית, מומחה ומדריך בפסיכולוגיה רפואית, פסיכולוגיה חינוכית ופסיכולוגיה התפתחותית. רכש ניסיון קליני ואקדמי בעבודה עם מגוון אוכלוסיות: אמריקנים, יהודים ישראלים וערבים. עבד כמרצה באוניברסיטת Nova Southeastern שבפלורידה, בטכניון ובאוניברסיטת חיפה. חוקר ובעל שם עולמי בתחום הפסיכולוגיה הבין-תרבותית. ערך מחקרים בין-תרבותיים בנושאי זהות, אינדיבידואציה, הורות ובריאות הנפש במדינות מזרחיות ומערביות בעולם. במחקר שנערך באוניברסיטת קולומביה בשנת 2008, צוין פרופ' דוירי כאחד מעשרה חוקרים בעולם אשר תרמו לפסיכולוגיה הרב-תרבותית באותה תקופה. היה חבר מערכת בכתב העת *Clinical Psychology Review*, שפט מאמרים שהתפרסמו בעשרות כתבי עת אקדמיים. פרסם ספרים, פרקים בספרים, ערכים באנציקלופדיות ועשרות מאמרים בתחומי הפסיכולוגיה הבין-תרבותית ובריאות הנפש במגוון תרבויות. בספריו הציע מודלים ודרכי התערבות טיפוליות בעבודה עם מטופלים מרקע תרבותי מסורתי. בספרו *From psycho-analysis to culture-analysis*: מראה אור בשנת 2015, הוא מציע לערוך אנליזה לחוסר העקביות במערכת האמונות של המטופל במקום לקונפליקטים התוך-נפשיים שלו. על פי דוח של אוניברסיטת Stanford, בשנת 2021 נמנה פרופ' דוירי עם שני אחוזים מהטובים בעולם בכל תחומי המחקר.

הקדמה

בכתיבת ספר זה יש משום קיום הבטחה שהבטחתי לסטודנטיות ולסטודנטים אשר לימדתי: בלימודיהם אצלי היה עליהם להיעזר בספרים ובמאמרים פרי עטי בשפה האנגלית, והם ביקשו ממני לכתוב בעברית כדי להגיע לקהל קוראי העברית בארץ. בספר מוצגים רעיונות שהובאו בספריי הקודמים ובעשרות מאמרים אשר פרסמתי באנגלית ובערבית במשך 25 שנים.

בישראל חיים ערבים ויהודים. אזרחי ישראל משתייכים לכמה דתות: יהודים, מוסלמים, דרוזים, נוצרים. לפיכך הספר רלוונטי לאנשי מקצוע רבים בישראל - פסיכולוגים, פסיכותרפיסטים, יועצים, עובדים סוציאליים ומטפלים אחרים - אשר מטפלים באנשים ממגוון תרבויות, מסורתיות וקולקטיביות. בספר זה אני מנתח את מגבלות הפסיכולוגיה והגישות הפסיכותרפויטיות המערביות בעת יישומן בעבודה עם מטופלים לא מערביים. מוסבר בו הקשר בין התרבות לבין הפסיכולוגיה, ומוצעת רביזיה בתאוריות של הפסיכולוגיה ההתפתחותית, הפסיכולוגיה של האישייות, האבחון הפסיכולוגי, הפסיכופתולוגיה והפסיכותרפיה. הטיעון הבסיסי בספר הוא שהפסיכולוגיה המערבית צמחה עם הופעת האינדיבידואליזם באירופה ובארצות-הברית, ובהתאם לכך תיארה את מאפייני היחיד אשר חי בתוך מדינה של אזרחים. היא תיארה תהליך אינדיבידואציה המסתיים בגיבוש אישיות עצמאית אחרי ההתבגרות, הניחה כי רכיבי האישייות מסבירים את התנהגות האדם והציעה דרכי התערבות שמטרתן להשיב את הסדר הפנימי באישיות. ההנחות וההצעות האלו של הפסיכולוגיה המערבית אינן מתאימות לאנשים שחיים בחברות קולקטיביות. בחברות כאלו היחיד אינו נפרד מהקולקטיב: הנורמות והערכים של החברה מסבירים את ההתנהגות יותר מאשר האישייות, והפסיכותרפיה - זו אשר מנסה באמצעות חשיפה של תכנים מודחקים ואסורים להוביל למימוש עצמי - יוצרת בעיות ומקשה על היחיד להסתגל למשפחתו ולקהילתו.

בספר מוצג מודל של טיפול פסיכותרפי רגיש תרבות. מודל זה מנחה את המטפל להתאים את הטיפול למידת האינדיבידואציה של המטופל, לכוחות ה"אני" שלו ולמידת הנוקשות של משפחתו. הספר מסייע לקוראים להבין כי

התחשבות ברקע התרבותי של המטופל חיונית כדי לקדם את הטיפול. "תרבות-אנליזה" (אנליזה של תרבות) היא טכניקה שאני מציע לנקוט כהקדמה או כתחליף לפסיכואנליזה: המטופל נחשף לערכים חלופיים המהווים חלק מעולמו הערכי, ואלה אמורים לקדם את הטיפול. בדרך זו אפשר לעקוף את ההתנגדות לחשיפת תכנים מודחקים (בדרך כלל הם גם תכנים אסורים), כפי שנעשה בפסיכואנליזה. הספר גם מציע מודל ביופסיכוסוציאלי לטיפול מטפורי: באמצעות שימוש בשפה מטפורית אפשר לטפל בבעיות העמוקות בלי לחשוף תכנים מודחקים אסורים. באופן זה אפשר לעקוף את ההתנגדות של המטופל ואת הצורך לטפל בהתנגדות הזו.